

2025-10-14

Klimat- och näringslivsdepartementet
Regeringskansliet

KN2025/01049

Remiss över betänkandet Bättre förutsättningar för klimatanpassningar (SOU 2025:51 KN2025/01049)

KS-2025-00731

Ärendet

Sundsvalls kommun har fått möjlighet att yttra sig över betänkandet Bättre förutsättningar för klimatanpassningar (SOU 2025:51).

Kommunstyrelsen stödjer sig på inkomna internremissers yttranden från nämnder, förvaltningar och bolag.

Bakgrund

Utredningen har haft i uppdrag att analysera och vid behov föreslå ny eller anpassad lagstiftning för att effektiva klimatanpassningsåtgärder ska kunna genomföras. Utredningen har också haft i uppdrag att identifiera möjliga finansieringsmodeller för att långsiktigt fördela kostnader mellan aktörer som drar nytta av en klimatanpassningsåtgärd.

Utredningen har föreslagit elva förslag till förändringar, som innebär ändringar i sex lagar och två förordningar.

Sammanfattning

Sundsvalls kommun anser att den kommunala finansieringsprincipen ska gälla. Om staten skärper kraven och åtagandena för kommunerna så bör staten också finansiera de utökade kostnaderna.

Stadsbyggnadsnämnden

Inom stadsbyggnadsnämndens reglemente omfattar dessa bland annat nya skäl för dispens från strandskydd, nya möjligheter att via planbestämmelser reglera klimatanpassningsåtgärder och att kommunen ska ändra eller upphäva detaljplaner som medför stora risker.

Stadsbyggnadsnämnden bedömer att de finansieringsprinciper som redovisas i utredningen bör kompletteras med en modell för statliga åtaganden. Detta trots att utredningen har ett

direktiv om att inte utöka statliga åtaganden. Klimatrelaterade händelser som drabbar ett område lokalt kan få enormt stora följd effekter regionalt och nationellt. De översvämningar som nyligen drabbade Ångermanland är exempel på det där bland annat bortspolade vägar och banvallar har skapat stora trafikstörningar för person- och godstrafik för hela Norrland.

MittSverige Vatten & Avfall AB är generellt positiv till förslagen, men genomförandet kommer att medföra konsekvenser för deras kostnader och ser även behov av övergångsregler.

Miljönämnden är positiv till betänkandets förslag som framställs i hela avsnitt 8.11, som innebär att Folkhälsomyndigheten ges rätt att utfärda föreskrifter om högsta temperatur för inomhusmiljö för känsliga grupper.

Översiktsplanerarna, kommunstyrelsekontoret

Översiktsplanerarna ser positivt på att staten föreslås ta ett tydligare ansvar för kustskydd längs prioriterade sträckor. Klimatförändringarnas effekter i form av höjda havsnivåer och ökad risk för översvämningar är en fråga som i många fall överstiger enskilda kommuners resurser och mandat. Ett statligt huvudansvar skapar bättre förutsättningar för en likvärdig och långsiktigt hållbar hantering av kustskydd i landet.

Sundsvalls kommuns överväganden

Utredningen föreslår elva förslag som innebär ändringar i sex lagar och två förordningar. Med klimatanpassningsåtgärder menas fysiska åtgärder som vidtas för att varaktigt minska risken för att naturhändelser får en negativ påverkan på den byggda miljön.

8.1 Klimatanpassningsåtgärder som särskilt skäl för dispens från strandskyddet.

Stadsbyggnadsnämnden

Ett nytt dispensgrundande skäl för att upphäva eller ge dispens från strandskyddet föreslås. Detta gäller för anläggningar, anordningar eller åtgärder som förebygger eller minskar risken för skada på miljö, människors liv eller hälsa eller egendom till följd av effekterna av ett förändrat klimat och att detta inte kan tillgodoses utanför området.

Skälet har tillkommit då det bedömts vara svårt att tillämpa dagens befintliga dispensgrundande skäl. Det nya skälet ska inte användas som skäl för nytillkommande bebyggelse som för sin lokalisering kräver att klimatanpassningsåtgärder vidtas inom strandskyddsområde. Skälet kan användas för bebyggd miljö men också för naturområden eller områden som nyttjas frekvent för friluftsliv.

Stadsbyggnadsnämnden bedömer att förslaget är positivt och kan underlätta genomförandet av klimatanpassningsåtgärder.

8.2 Tillfälligt marktillträde för att skydda eller återställa väg eller järnväg.

Stadsbyggnadsnämnden

Länsstyrelsen ska få besluta att nyttjanderätt till mark eller annat utrymme ska upplåtas för tillfälliga arbeten som behövs för att förebygga eller minska en betydande risk för skada till följd av ras, skred översvämning eller annan liknande orsak. Detta för att kunna återställa väg eller järnväg och behov markutrymme krävs för att göra det. Åtgärden omfattar i huvudsak allmänna anläggningar. Frågan är om åtgärden skulle kunna tydliggöras för att även gälla för t.ex. enskilda vägar som utgör majoriteten av Sveriges vägnät.

8.3 Öppna dagvattenanordningar ska omfattas av ledningsrättslagen

Stadsbyggnadsnämnden

Ledningsrätt ska kunna upplåtas även för diken och andra avloppsanordningar för bortledning av dagvatten som ingår i en allmän va-anläggning. I förslaget definieras dagvatten som regn- eller smältvatten som inte tränger ned i marken eller som avrinner på markyta eller konstruktion. Detta stämmer överens med SOU (2023:72) En enklare hantering av vattenfrågor vid planläggning och byggande.

Stadsbyggnadsnämnden bedömer att det är klokt att dagvatten definieras enligt ovan och att ledningsrättslagen anpassas för att kunna användas för öppna dagvattenanordningar.

MittSverige Vatten & Avfall AB

MittSverige Vatten & Avfall AB ser positivt på förslaget som stärker möjligheten att arbeta med hållbara dagvattenlösningar där det behövs mest.

8.4 Dagvattensystemets kapacitet ska regleras i lag

MittSverige Vatten & Avfall AB

MittSverige Vatten & Avfall AB ser positivt på förslaget som skapar en långsiktighet och rättsäkerhet för både VAhuvudmannen och fastighetsägare. Det finns en möjlig svårighet i att definitionen av 10-års regn på sikt förändras, vilket skulle kunna medföra att en dagvattenanläggning inte klarar en förändrad definition. Bolaget ser därför gärna att man överväger att ange ett fast värde, eller knyta kravet till den definition som gäller vid lagens ikraftträdande. Därigenom ges bättre förutsättningarna till långsiktighet i utbyggnad av dagvattenanläggningar. Att utöka kapaciteten i en befintlig dagvattenanläggning innebär investeringar. MittSverige Vatten & Avfall AB bedömer att det finns behov av övergångsregler för befintliga dagvattenanläggningar i som idag inte uppfyller kravet på att hantera ett 10-års regn.

8.5 Va-huvudmannen ska lämna uppgifter om dagvattensystemets kapacitet.

Stadsbyggnadsnämnden

På begäran av en fastighetsägare inom ett verksamhetsområde som avser att vidta en åtgärd för att förebygga eller minska risken för skada på sin fastighet till följd av översvämningar ska va-huvudmannen lämna uppgifter om vilken mängd dagvatten den allmänna va-anläggningen kan bortleda från fastigheten.

Stadsbyggnadsnämnden ser positivt på förslaget, men att det är viktigt att det är tydligt vilka uppgifter som ska lämnas.

MittSverige Vatten & Avfall AB

MittSverige Vatten & Avfall AB har idag inte uppdaterade hydrauliska heltäckande modeller som gör att vi kan ta fram dessa uppgifter på fastighetsnivå för hela ledningsnätet.

Framtagande av sådana kräver både personalresurser och systemstöd för det initiala utredningsarbetet och kommer inte att vara möjligt att genomföra till den 1 januari 2027. Det kommer även att medföra löpande kostnader för att hålla dessa modeller uppdaterade.

MittSverige Vatten & Avfall AB ser att det därför finns ett behov av övergångsbestämmelser för införandet av detta krav. Hur överensstämmer detta förslag med kravet om att dagvattensystemets kapacitet ska hantera ett 10-årsregn? Som MittSverige Vatten & Avfall AB ser det kommer svaret till fastighetsägaren, i alla fall på sikt, alltid bli att dagvattensystemets kapacitet motsvarar ett 10-års regn.

8.6 Kommunen ska i översiktsplanen redovisa vilka klimatanpassningsåtgärder kommunen avser att initiera

Översiktsplanerarna, kommunstyrelsekontoret

Översiktsplanerarna ser positivt på att klimatanpassning lyfts fram som en viktig del av planeringssystemet och att kommunernas ansvar tydliggörs. Detta innebär också ökade krav på bättre och uppdaterade underlag för klimatrelaterade risker. I Sundsvalls kommuns översiktsplan har kommunen till exempel lagt in grönytor vid vattendrag och andra kända översvämningssområden, alternativt informerat om risker i lokala riktlinjer. I dessa områden bör ny bebyggelse inte tillkomma. För områden med risk för ras och skred har kommunen på motsvarande sätt reserverat grönytor för att förhindra ytterligare exploatering. Vi anser att det bör vara tillräckligt att styra markanvändningen på detta sätt.

Samtidigt betonas att översiktsplanen, enligt plan- och bygglagen, är ett vägledande och strategiskt dokument. Många kommuner saknar resurser inom översiktsplaneringen för att kunna upprätthålla den detaljeringsnivå som föreslås. Förslag till åtgärder förändras dessutom

ofta i takt med ny kunskap, tekniska lösningar, finansieringsmöjligheter och samverkan med andra aktörer. Dessa delar bör därför hanteras i mer flexibla styrdokument som kan uppdateras löpande, snarare än i en översiktsplan som endast tas fram eller revideras med längre intervall.

Översiktsplanerna menar därför att det vore mer ändamålsenligt om kommunerna åläggs att ta fram särskilda klimatanpassningsplaner med tillhörande åtgärds- eller handlingsplaner. En sådan plan kan konkretisera riskbedömningar, ange prioriterade åtgärder och tidplaner samt tydliggöra ansvar och finansiering. På så sätt kan översiktsplanen fortsatt vara vägledande och långsiktigt strategisk, medan klimatanpassningsplanen blir det verktyg där de faktiska åtgärderna redovisas och följs upp – och dessutom blir lättare att följa upp regionalt och nationellt om kommunerna arbetar enligt en gemensam struktur.

Stadsbyggnadsnämnden

Av översiktsplanen ska framgå inom vilka områden kommunen avser att ta initiativ till fysiska åtgärder för att skydda mot risken för skador på den byggda miljön som kan följa av klimatrelaterade översvämningar, ras, skred och erosion. Redovisningen ska ta skälig hänsyn till de bedömningar om klimatrelaterade risker som kommunen ska göra i planer och program enligt annan författning.

Stadsbyggnadsnämnden bedömer att förslaget, beroende på hur initiativ ska tolkas, gör att översiktsplanen går mer från ett vägledande dokument till att få mer genomförandekrav i sig.

8.7 Markreservat för klimatanpassningsanläggningar ska kunna införas i en detaljplan

Stadsbyggnadsnämnden

Kommunen ska i en detaljplan kunna bestämma markreservat för en klimatanpassningsanläggning som behövs för allmänna ändamål. Huvudmannen för anläggningen ska vara skyldig att på fastighetsägarens begäran förvärva nyttjanderätt eller annan särskild rätt i den omfattning som behövs för ändamålet.

I dagsläget finns ingen möjlighet att via planbestämmelser skapa markreservat för allmänna anläggningar på kvartersmark och som kan behövas för att hantera risker från översvämning, ras, skred och erosion. Stadsbyggnadsnämnden är positiva till att ytterligare en möjlighet adderas till planverktygen.

8.8 Möjlighet att villkora bygglov med en anläggning för klimatanpassning utökas

Stadsbyggnadsnämnden

Möjligheten att i en detaljplan villkora att lov eller startbesked endast får ges efter att en viss

anläggning har kommit till stånd utökas på så sätt att villkor även kan avse en anläggning för skydd eller säkerhet

Att i en detaljplan överlämna åt exploatören att vidta vissa åtgärder innan planområdet kan bebyggas är ett vanligt sätt att reglera detaljplaner. I Sundsvalls kommun har vi många exempel på där det krävs i detaljplan att starbesked inte får medges förrän markföreningarna har avhjälpes.

Stadsbyggnadsnämnden är positiva till förslaget.

8.9 Kommunen ska ändra eller upphäva detaljplaner som medför stora risker

Stadsbyggnadsnämnden

Om det i en detaljplan vars genomförandetid gått ut finns kvartersmark som inte har bebyggts på ett sätt som i huvudsak följer av planen, och det finns en betydande risk för skador om marken bebyggs enligt planen och risken är en följd av klimatrelaterade översvämningar, ras, skred eller erosion, ska en kommun ändra eller upphäva detaljplanen i den delen. Kravet på att ändra eller upphäva en detaljplan ska tillämpas efter en övergångstid.

Förslaget, i det fall det skulle genomföras, är tänkt att ske 6 år efter att en lagändring har trätt i kraft.

Stadsbyggnadsnämnden bedömer att det kan vara svårt att utreda sannolikheten för att en betydande risk ska uppstå och sätta den i paritet med att upphäva bygggrätter. Beroende på vilken risk som skulle kunna tänkas uppstå så kan det finnas anpassningar och lösningar som gör bygggrätten möjlig. T.ex genom någon av de tidigare förslagen som presenterats. För detta ändamål kan då ändring av detaljplan vara en möjlig lösning.

För att utreda huruvida en detaljplan kan vara i föremål för upphävande eller ändring krävs stora undersökningar vilket kommer vara resurskrävande i form av personal och kostnader. För att möjliggöra detta förslag bedömer Stadsbyggnadsnämnden att det också måste finnas någon typ av plan för statliga medel för att möjliggöra för kommuner att vidta denna åtgärd.

8.10 Kommunen ska tillhandahålla underlag när en fastighetsägare vill vidta åtgärder

Stadsbyggnadsnämnden

Byggnadsnämnden ska, på begäran av den som avser att vidta en åtgärd för att förebygga eller minska risken för skada som kan följa av översvämning, ras, skred eller erosion, tillhandahålla ett skriftligt underlag om en sådan risk

I förslaget framgår det att de uppgifter som ska ligga till grund för underlaget inte behöver ha tagits fram av byggnadsnämnden. Det kan vara material från andra förvaltningar eller underlag från statliga myndigheter. Skyldigheten är tänkt att innebära att byggnadsnämnden

ska lämna ett skriftligt underlag. Vidare så innebär inte denna upplysningsskyldighet att det är en bedömning av en tänkt åtgärd, detta provas på andra sätt, t.ex. genom förhandsbesked.

Stadsbyggnadsnämnden bedömer att det är en bra upplysning för någon som önskar vidta en åtgärd likt våra andra upplysningar. Redan idag tillhandahåller Stadsbyggnadsnämnden ett sådant underlag gällande ras, skred och miljöhänsyn kring vattendrag.

8.11 Föreskrifter om högsta inomhustemperatur för känsliga grupper

Stadsbyggnadsnämnden

Folkhälsomyndigheten ska få ett bemyndigande att meddela föreskrifter om högsta temperatur inomhus i sådana boenden med särskilt stöd och särskild service enligt socialtjänstlagen (2025:400) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade som kommunen är skyldig att inrätta för känsliga grupper

De senaste förändringarna i Boverkets byggregler (BBR) innebär att det inte finns några råd angivna för temperaturer inomhus, utan dessa ska vara anpassade till byggnadens användning. Vägledning för detta ska hämtas från bland annat Folkhälsomyndigheten (FHM). Utredningen bedömer att FHM ska vara den myndighet som formulerar föreskrifter om inomhustemperaturer. Men för att det ska vara möjligt krävs ett bemyndigande.

Stadsbyggnadsnämnden är positiva till förslaget då FHM bör anses vara den ledande kompetensen i frågan och att den finns en förordning som skapar tydlighet i myndighetsprocesser kopplat till denna typ av bebyggelse.

Miljönämnden

Klimatanpassningsåtgärder kan vara av vitt skilda slag. Värmeböljor är den naturhändelse som har i särklass störst konsekvenser i termer av hälsoproblem och förkortade människoliv. Sambanden mellan höga temperaturer och ökad dödlighet är väl dokumenterat

Miljönämnden är positiv till betänkandets förslag som framställs i hela avsnitt 8.11, som innebär att FHM ges rätt att utfärda föreskrifter om högsta temperatur för inomhusmiljö för känsliga grupper. Idag finns endast allmänna råd från FHM som anger 26 °C som högsta temperatur inomhus som ett riktvärde sommartid. För den som tillbringar hela eller nästan hela tiden inomhus är det avgörande att inomhustemperaturen en varm sommardag kan hållas lägre än utomhustemperaturen. Miljönämnden är därför positiv till att känsliga gruppers hälsa skyddas genom en föreskrift. Miljönämnden delar betänkandets förslag och de motiveringar som framgår av den, om att begränsa föreskrifterna till att gälla boenden för känsliga grupper som kommunen är skyldig att inrätta enligt gällande lagstiftning. De boenden som blir aktuella är särskilda boenden för äldre och personer med funktionsnedsättning som behöver service och omvårdnad. Föreskrifterna skulle således inte gälla för bostäder generellt. Miljönämnden bedömer att tillsynen blir mer likvärdig och tydlig med föreskrifter jämfört med endast allmänna råd.

9.2.1 Ett statligt ansvar för skyddet mot översvämningar från havet

Översiktsplanerarna, kommunstyrelsekontoret

Översiktsplanerarna ser positivt på att staten föreslår ta ett tydligare ansvar för kustskydd längs prioriterade sträckor. Klimatförändringarnas effekter i form av höjda havsnivåer och ökad risk för översvämningar är en fråga som i många fall överstiger enskilda kommuners resurser och mandat. Ett statligt huvudansvar skapar bättre förutsättningar för en likvärdig och långsiktigt hållbar hantering av kustskydd i landet.

För kommunernas del innebär förslaget att översiktsplaneringen i högre grad behöver samordnas med statliga strategier och planer för kustskyddsåtgärder. Det är därför viktigt att staten utvecklar tydliga processer för dialog och samverkan med berörda kommuner, så att lokala behov, förutsättningar och planeringsinriktningar beaktas. På så sätt kan översiktsplanens markanvändning och bebyggelseutveckling harmoniera med statliga kustskyddsåtgärder och bidra till ett sammanhållet system för klimatanpassning.